

התלמוד (החסידי חו"ס) (113/8)

306

התלמוד
חו"ס
113/8
#4

33 ביאורו למשלי כ"ג, כ"ו.

34 ספר זה הוא הראשון מכתבי הגר"א, שנדפס ע"י תלמידו רבי מנחם מנדל משקלוב על פי הוראתו המפורשת, בשנה הראשונה לאחר פטירתו (תמוז תקנ"ט).

35 מפי נכדו רבי אליהו לנדוי.

36 ראה להלן פרק "בדרך חיים".

37 "אוצר היראה והחכמה" בקובץ "חיי המוסר" (כרך ב' ע' כ"ו) בני ברק תשכ"ג.

כימי הגר"א היה מעשה בגלגול, שנקרא "הויבוק מגובההרדוק", שאמר דברי סלאים, ובתוך דבריו אמר, שהגר"א גמנה השלישי בין ל"ו הצדיקים שבדור. כאשר נתבקש להסביר מדוע השלישי ולא הראשון, טען הויבוק שהגר"א הוא מפורסם וזה פורע את השלימות (רבי שמחה זיסל מקעלם מפי רבי ישראל מסלאנט). רבי אליהו לופיאן המספר זאת, מסעים "שהוא מפורסם קצת", שפרסומו היה מועט לעומת גדלו.

38 ביאור הגר"א לחבקוק ב', ד'.

39 "אדרת אליהו", דברים.

40 ביאורו למשלי כ"ב, י"ט.

41 את המסוק "מגן הוא לחוסים בו", היה הגר"א מפרש כי מדת הבטחון מגינה עליהם שלא יכשלו בשאר המדות, כי כולן כלולין במדה זו (ביאורו למשלי ל', ה').

"וצדיק באמונתו יחיה", כלומר צדיק הוא מי שהצדיק נטשו במדת ההסתפקות, היסוך החמדה, כמו שכתוב "צדיק אוכל לשובע נפשו", והאמונה היא הבטחון, בעל הבטחון הוא היסוך בעל התאוה, וכן מהוים "בטחון והסתפקות כללים לכל המדות".

42 ביאורו למשלי ג', ה'. הגר"א היה מרבה לספר כשבח הבטחון, תמך יתדותיו בדברי חז"ל לגבי רבה בר בר חנא: "לא הוי ידעו רבנן מאי 'יהבך' עד דאויל רבה בר בר חנא ודרי טונא, הווי אויל אחר הטייעא, ואמר ליה הטייעא שקול יהבך ושדוי אנמלאי", "אי אפשר שרבנן לא הוי ידעו ודהווא טייעא ידע" — הוא טוען, ומסביר שהיה להם ספק במדת הבטחון, אם צריך האדם לעשות בשכלו ויבטח בשם ה', שיעשה הטוב בעיניו, או שאין להשען כלל וכלל על מעשיו ושכלו, ואמרו שחזאי צריך האדם להשתמש בשכלו, אך יבטח גם בשם ה' שיעשה הטוב בעיניו, וזו הכחנה במלת "יהבך", אף בדבר שאתה צריך ליתן שכר בעד זה, אם יהיה מן השמים — יבקשו ממך לעשות לך זאת" (ביאורו למשלי, שם).

מדת הבטחון המחויבת נשקפת לנו גם מתוך פירושו לדברי הגמ' "מאי טעמא משום דהוי ליה לבטוח בהי ולא בסח, ואילי תאמר שהלך למרגסתו, שגם זה נקרא מצוה, זה אינו, שבזמן התמילה לא הוי מצוה, שכן צריך להתפלל שיתן לו הקב"ה סרנסתו, והוא לא הלך להתפלל, אם לא בסח בהי" (אמרי גוועמ" למסכת ברכות, דף ו' ע"ב). בגר"א על כמה אגדות" (וילנא חק"ס), למאמרי "סבי דבי אתנגא", הוא מצייץ "הראשונים אף שעברו, — אבל בשורש האמונה שהוא הבטחון היו חזקים — — והיו מעשיהם הטובים טמונים ומעשיהם הרעים גלויים, כי לכם היה טוב, ורחמנא

קסט

AS THE RABBI OF SHNIPISHOK, R' MEIR BASSIN HAD ALSO been Rosh Yeshivah of Ramailis Yeshivah and had given the top shiur there. The name was derived from that of a Polish Jew named Reb Mailes (or Majles in Polish) who 115 years earlier had willed a building and its courtyard to be used as a study hall for the Torah sages of Vilna. Over time, the name had evolved from "Reb Mailes Yeshivah" to "Ramailis Yeshivah." R' Yisrael Salanter had famously given a daily shiur there. But R' Gustman did not assume the Rosh Yeshivah position there, instead simply doing his best as rabbi to ensure the well-being of the yeshivah in his district. He did teach at the yeshivah, and occasionally R' Chaim Ozer would come by to hear him deliver his lecture. At that time, the Mashgiach of the yeshivah was R' Chaim Ozer's brother, while the Rosh Yeshivah was R' Shlomo Heiman, who during R' Meir Bassin's lifetime taught the talmidim in the class just below R' Meir's shiur.

Teaching in Vilna

R' Gustman also taught in the Vilna Chabad Chassidic yeshivah, Tomchei Temimim. There he made many students into Torah scholars. This choice of teaching positions caused the Previous Rebbe of Chabad, R' Yosef Yitzchak Schneerson, to choose R' Gustman later as Rosh Yeshivah of the Chabad yeshivah in Brooklyn after the war, and in particular as the *chavrusa* of his son-in-law, the future Chabad Rebbe R' Menachem Mendel Schneerson, as will be related below.

R' Gustman related that R' Chaim Ozer used to halt any discussion, of the *beis din* or otherwise, when a certain elderly gentleman would arrive at the *beis din*. This person was in his 80s at the time, and his father had lived in the times of the Vilna Gaon and had seen the Gaon. R' Chaim Ozer would ask the aged man to relate stories that he had heard from his father about the Vilna Gaon, and he would probe for details. When the gentleman told a story differently, R' Chaim Ozer would ask about the difference between the current version of the story and the previous one.

The fact that R' Chaim Ozer stopped all other business was indicative of the importance he personally ascribed to knowing as much

[ע"א]

R' GUSTMAN RELATED THAT R' CHAIM OZER USED TO HALT any discussion, of the *beis din* or otherwise, when a certain elderly gentleman would arrive at the *beis din*. This person was in his 80s at the time, and his father had lived in the times of the Vilna Gaon and had seen the Gaon. R' Chaim Ozer would ask the aged man to relate stories that he had heard from his father about the Vilna Gaon, and he would probe for details. When the gentleman told a story differently, R' Chaim Ozer would ask about the difference between the current version of the story and the previous one.

Stories About the Vilna Gaon

R' Gustman related that R' Chaim Ozer used to halt any discussion, of the *beis din* or otherwise, when a certain elderly gentleman would arrive at the *beis din*. This person was in his 80s at the time, and his father had lived in the times of the Vilna Gaon and had seen the Gaon. R' Chaim Ozer would ask the aged man to relate stories that he had heard from his father about the Vilna Gaon, and he would probe for details. When the gentleman told a story differently, R' Chaim Ozer would ask about the difference between the current version of the story and the previous one.

The fact that R' Chaim Ozer stopped all other business was indicative of the importance he personally ascribed to knowing as much

R' Yitzchak Zeev Soloveichik (right)

about the *tzaddik* as possible. It was indeed a strong statement about the significance of such stories.

THE BRISKER RAV, R' YITZCHAK ZEEV SOLOVEICHIK, ARRIVED IN VILNA NEAR THE BEGINNING OF WORLD WAR II, DURING WHICH TIME R' GUSTMAN GOT TO KNOW HIM BECAUSE HE SPENT A GREAT DEAL OF TIME WITH CHAIM OZER.

The Brisker Rav

Whenever anyone came to see R' Chaim Ozer, the Rav would stand up so everyone else would also stand up, because that indicated that someone important was entering. But the Brisker Rav would stand up a little bit later than everyone else in the room. The same happened when everyone else sat down again; the Brisker Rav was the last to sit.

R' Gustman related, "I had *chutzpah*, so I asked the Brisker Rav why he stood up and sat down last."

The Brisker Rav said to him, "You have a sharp eye." He explained, "If I'm sitting, and I have to do something to change my position, Chazal say that it is better to not do anything without good reason. [Shev ve'al ta'aseh *adif*]. So I thought of the language of the Ram Bam which states that the *Ribono shel Olam* is telling me I should stand up. The Rambam starts off in the Peirush HaMishnayos: *HaBorei Yisbarach* [The Creator, Blessed be He, said] .... Now, I am standing, because of the same principle of *shev ve'al ta'aseh adif*, I have to have a good reason from the Creator to sit down."

— זה קרה בי"ד במר-חשון ה'תרנ"ג, בפגישה האחת והיחידה שהיתה לו עם "גאון דורנו" — כפי שהוא מכנה אותו — הנצי"ב מוולוז'ין בוורשה, סמוך לפטירתו. זה קם "בהפזה וברעדה מלוא קומתו, ויברך בקול רם בשם ומלכות ברכת שהחיינו, ועמד על רגליו, ואני לא ישבתי בלא רשותו. ואז הוכיחה אותו אשתו הרבנית תחי' למה יעמוד על רגליו והוא כבד לו מפני חליו, לא עלינו, השיבה [הנצי"ב] בקפידא מעט: הלא תראי כי הוא עומד ואיך אשב אני. בקשתיו רשות לישוב וישבנו כולנו".

— בליל כי באדר ה'תרס"א, בדרך עלייתו ארצה ישראל: "בהיותי על הספינה בין סטאמבול [=תורכיה], חלמתי שהתראיתי עם הרב ר' נחום שפירא, הגאב"ד בקהילת שאט ["העילוי הדוקשיצר"], ובירך עלי בשמחה שהחיינו, וגם ברכת "שחלק מחכמתו ליראיו", ואמרתי לו: איך לא חש לברכה-לבטלה, כי מי אמר לו שאני ירא-ד'... והחלום נתקיים בי ב"ה, שבבואי לנמל יפו ועליתי ביבשה על אדמת ארצנו הקדושה, קבלוני קהל רב בכבוד גדול וברכו עלי בקול רם ברכה זו, ואני דאב לבי עלי על הכבוד הזה, וכן בבואי למחוז חפצי ירושלים עה"ק ת"ו, ברכו רבים מאד בקול רב, ולבי נקפני לענות אמנ". בעבור 3 שנים, יזהיר את חתנו בבקשת-הדרכה שילמד את הלקח שלו ולא יסכים לקבלת פנים פומבית בבואו לארץ: "חוששני שהזיק לי הכבוד העצום שהיה לי".

העובדה שנמנע מרבנו בימי הילדות להתגדל בבית-מדרשו של תלמיד-חכם, אי-ההמצאות הקבועה של צעיר בבית תלמיד חכם לסייעו ולשמשו, הניעוהו לכבד מאד כל תלמיד-חכם עד שרשם ביומנו: "מאד הנני צמא גם עוד היום לעמוד לשרת אחד הגאונים האמיתיים, צדיק גמור, פשוט לשמשו כעבד לאדוניו, אך בעוונותי עוד לא זכיתי לזה — במקום שמכירים אותי הוא מן הנמנע, ובמקום אחר לא נזדמן לי עד היום למגינת לבי". כך היה כל ימיו גם לעת זקנתו.

7 בכת"ק נמצא סיפור אודות יהודי שהכיר שהספיק להכיר את הגר"א. כשזה בא לפני הגרעק"א והסכים לספר ד"ת ששמע מהגר"א, מיד החזיר הגרעק"א לראשו את התפילין שזה עתה חלץ, בנימוק שזה כמו לקבל תורה מסיני. "ואיש כפי מהלל" — מה שאיש מהלל, בזה ראוי הוא עצמו להתהלל — בספר האדר"ת סיפור זה אפשר למצוא את הדרך שאף הוא הסתכל על דברי תורה ששמע מתלמידי-חכמים. כך נולד הספר "שמע אליהו" שהאדר"ת היה רושם בו כל דברי-תורה ששמע מחבריו הרבנים שביקרו אצלו או שביקר במעונם, או שסתם נפגשו בדרך והשיחו בדברי התורה.

לא חש לרמיסת כבודו למען כבד תלמיד-חכם. הוא רשם דרך קבע דברי-תורה ששמע מחבריו ואף מקטנים וצעירים ממנו. כך גם עדנה באה לספרים נשכחים כשרבנו מפלפל בדבריהם. מאידך, הבחין בין ספרים של גדולי תורה לספרי דרוש של מי שאינם תלמידי-חכמים. על כך יעידו הדוגמאות הבאות:

א] כשרב גדול התפלפל בספר קדמון אחד, תמה עליו רבנו: "למה ראה לדברי שיחה כאלה, ודברי הספר ... מעיקרם אינם רק דברי דרוש, שאין משיבין עליהן, וטובים הם [רק] לתשובת המינים. ואף שהם נגד הקבלה הקדושה [מחז"ל], מצאנו כן [-תופעה שכזאת] למפרשי התורה על דרך הפשט".

לעומת זה” למה שפעלו הגר”א והבעש”ט בעולם הקדושה⁷⁸. ושלא במסגרת של „זה לעומת זה” הפליט פעם הערה מקורית מבריקה – בלי הסבר – על אותה תקופה, בציינו את הפרדוקס: „אחליפו דוכתייהו. הגר”א שהרבה להדגיש → כוחה של תורה נפטר בסוכות שהוא זמן שמחתנו, ואילו הבעש”ט שהרבה להדגיש כוחה של שמחה, נפטר בשבועות שהוא זמן מתן תורתנו.”

ועוד היה דולה הסברים – במקוריות רבה – ממקורותיה העמוקים והגנוזים של תורה, לתופעות חדשות בעולם התורה והעבודה של ישראל. באחד ממאמרי חנוכה⁷⁹ עמד על התופעה החדשה בדורות האחרונים לקבוע הדגשה מיוחדת ללימוד מוסר ויראת שמים, בעוד שבדורות קודמים היו נכללים בלימוד תורה בכלל. בביאור הדבר הקדים שהשיא בכפירה הוא הוצאת דברי תורה למינות. לא רק הליכה אחרי השקר, לצד השקר, אלא ההשתמשות בהאמת עצמה לצד השקר, לכפירה. כך נתהווה שהכפירה הראשונה בישראל – וראשוניות בתורה מורה תמיד על שרשיות ועצמיות – נתבססה על אמרתו של תנא: „אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס”. מאמרו של אנטיגונוס איש סוכו נוצל כיסוד לצדוקים ובייתוסים. הכפירה הראשונה היא שרשית, ומגיעה עד מרום פסגת כוחה: הוצאת דברי תורה למינות.

ביתר ביאור בא לציין את נקודת ההבדל בפועל ממש בין כפירה גרידא לכפירה של הוצאת דברי תורה למינות. הנפקא מינה בולטת לגבי סגולת התורה, „מאור שבה מחזירו למוטב”. והנה בעוד אשר בכוחה של תורה להרחיק את הלומד מקשריו אל הרע, ולהצמידו אליה, „להחזירו למוטב”; הרי הלומד תורה ומוציאה למינות, מקלקל את עצם כוח המאור שבתורה. את הטוב עצמו הוא סוחב לצד ההפך. וראינו, איפוא, שכוח המאור שבתורה להחזירו למוטב הוא הניגוד הגמור להוצאת דברי תורה למינות. לכך, בשעה שהכפירה היא בסתם אפיקורסות, עדיין אין כאן עקירה של נקודת המאור שבתורה להחזיר למוטב; אבל בשעה שהכפירה היא בהוצאת דברי תורה למינות, נפגע הוא כוח ההחזרה למוטב של דברי תורה. ועל זה המשיל משלו: יש שהדיוט מתחצף כנגד חכם, הכפירה מרימה ראש נגד התורה; אבל הדיוט הלוקח חכם ואוסרו במרכבתו – זהו „חוצפה יסגי”!

והוא הדין, והיא המדה בכלליות התקופה, שדוקא בזמן שצד הרע משתמש בערכי קדושה עצמה למינות, חייבים אנו לעסוק בהתחזקות של פעולת הכוח של המאור שבתורה. ודוקא בדורות אחרונים נתעצם המהלך של סוג כפירה זו, של השתמשות בכל אוצרות הקדושה של תורת ישראל וארץ ישראל למטרת השקר. ומזה מקור נפתח לנו בחידוש הדורות האחרונים בתורה ועבודה לקבוע במקומות התורה מקצוע מיוחד של לימודים ביראת שמים⁸⁰.

78 ד. תשל”א.

80 כגון מוסר וחסידות, ועוד.

ליה להלל לומר ג' קבין מאי לשון הין, אלא משום דהלל שמע מרבו שמעיה ואבטליון בלי שום פלוגמא שאמרו מלא הין ושפיר שייך הלשון הין, שהוא לשון נח כי הוא לשון תורה, אלא על הלל קשה כנ"ל אלא ע"כ משום שחייב אדם לומר בלשון רבו (עין בס' שנות אליהו בליקוטים שאחר מסכת ברכות⁷ מה שפירש על הא דהלל הנ"ל):

אחמר אלא מטין אחמר", אחי תקשי מטין מכלל דפליגי, אלא טעות סופר כאן, "אמר ליה אין" נמחק, והכי פירושו דר' חייא אמר לר' זירא ודאי דאמרייתו ואמר ליה "לאו הלכה אחמר אלא מטין", והסתמא דגמ' פריך מיד על דברי ר' חייא "הלכה מכלל דפליגי" וכו' [וכן בהגהותיו על הש"ס מחק ג' מיבות אלו א"ל אין] ולקמן נמי לא גרסינן "דאחמר" אלא "אחמר" בלא דלת [וכן הגיה בהגהותיו על הש"ס]:

רדיק וגמר שמעתא וכו'. רש"י פירש מדקאמר סטיו ולא קאמר אנטבע, ואין זה נכון דקשה על רבו גופיה למה לא אמר אנטבע, אלא דזה אינו קושיא. ומה שאמר רדיק וכו', הכי פירושו מדקאמר סטיו כפול היה וסטיו לפניו מסטיו, דזהו כפל לשון, אלא מסתמא אמר לו רבו מעיקרא סטיו כפול היה, ולא הבין רחבא הפירוש, דאפשר שהיה עב ביותר, ואמר לו רבו דהכי פירושו דסטיו לפניו מסטיו היה, וכמו שאמר לו רבו היה מחזיר תמיד הכפל לשון, וזה שאמר רדיק וגמר שמעתא מפומי דרבי. וכן מה שאמרו (שבת ט"ו) הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו, ופירש"י שם דהפירוש משום דלשון הין אע"פ שאינו לשון משנה אפ"ה אמר בלשון תורה וכו' ע"ש עוד פירוש ב', ורבינו אמר שזהו דוחק גדול, ע"כ אמר דהפירוש משום דשמאי אמר ט' קבין והוי

→ וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואין אלא גזרות. בזה יבאר מה שכתב (משלי למ"ד) "עין תלעג לאב ותצו ליקחת אס יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר" ופירש הירושלמי "עין תלעג לאב" זו מצות כיבוד אב, "ותצו ליקחת אס" זו שילוח הקן לשלח האס, "יקרוה עורבי נחל" שהם אכזרים שאין להם הנאה אלא שמנקרים, "ויאכלוה בני נשר" שהם רחמנים. והכי פירושו: שכל התורה לא נאמר אריכות ימים כי אס בשני דברים הללו, כיבוד אב ושילוח הקן, לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מדות הפוכות, דהיינו מדת הרחמניות ומדת אכזריות, לפי שכשאדם נוהג במדה אחת אינו מוכרח לומר שהוא רדיק, אלא י"ל שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שני מדות הפוכות כגון רחמניות ואכזריות, אז מוכח שהוא רדיק, לכך נתן הקב"ה לישראל מצות של רחמניות שהוא כיבוד אב ואם שהוא רחמניות גדולה לפי שכשצאים לדי זקנה ואין להם מקום לנוח, דין הוא שירחם עליהם.

ג) היה כתוב "כנראה ליי" וני' דצ"ל: כנ"ל

ד) כעת נרפס אחר מס' ביכורים, והובא ב"ביאורי הגר"א" עדיות א' ג' על הגליון

ה) פאה א' ח'

ושוב נתן להם מצות אכזריות דהיינו שילוח
הקן שהוא אכזריות גדולה שנוטל הבנים
ומשלח האם, ואיתא בירושלמי (וכענין זה
איתא במדרש רות החדש דף ז') שכשמשלח
האם לפעמים הולכת מחמת זער וטובעת
במים אם כן הוא צודאי אכזריות גדולה, לכך
כתיב בשני מצות אלו אריכות ימים לפי שבשני
מדות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב [ורב
א"ש מ"ש בצרכות שם מפני שעושה מדותיו
של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ור"ל
שבאמת אין זה רחמים אלא אכזריות רק שכך
גור השי"ת וזוה יתישב קושיית החוס' מגילה
כ"ה ד"ה מפנין]. וזה שכחוב בעקידה' "עתה
ידעתי כי ירא אלהים אמה" וקשה מאי לשון
"עתה" ידעתי והלא הוא היה זדיק גם
מקודם לכן, אבל לפי מה שכחבנו א"ש לפי
שקודם לכן לא היה אלא רחמן מאוד שהיה
מכניס אורחים וגומל חסדים, אבל המדה של
אכזריות עדיין לא היה ניכר בו, והיה אומרים
שאברהם איננו זדיק גמור אבל בעקידה
שעשה מדות אכזריות ג"כ, עתה נשלם וניכר
שהוא זדיק גמור, וזה שאמר "עין תלעג
לאב" זו כיבוד אב, דהיינו שרואה במורה
שכתיב זה אריכות ימים, והוא לועג על זה
ואינו מקיים ונוהג עלמו במדת אכזריות,
"ותצו ליקחת אם" שמצוה המצוה של שילוח
הקן, שצריך להיות בו אכזרי, והוא מצוה לזה

ונוהג במדות רחמניות ואין משלח האם,
"יקרוה עורבי נחל" כנגד מה שאינו מקיים
כיבוד אב ואם, ונעשה אכזר עליהם לפיכך
יקרוה העורבים שהם אכזרים, שאין רוצים
לאכול ואעפ"כ מנקרים, וכנגד מה שהוא
מצוה בשילוח הקן שנעשה רחמן, "יאכלוה בני
נשר" שהם ג"כ רחמים. וזה שכחוב"
"לעשות נקמה בגוים וגו' הדר הוא לכל
חסידיו" ר"ל שאף ע"פ שהם חסידים
שנוהגים במדת הרחמים, אעפ"כ יעשו נקמה
בגוים שהוא מדה הפוכה, וזהו הדר להם:

[וע"ע ביאורו על משלי למ"ד פסוק י"ז]
(ועי' חתם סופר או"ח"ט שהביא
טעם על שילוח הקן בשם הזוהר והקשה אם
כן קודם הגלות הרי ג"כ קיימו שילוח הקן
ע"ש ודבריו חמוהים מאוד שבזוהר גופיה
הקשה שם על זה זאת ומירץ ע"ש במיקוני
זוהר תיקון ששי):

המתין לו עד שסיים. שאם לא היה ממחין
לו לא היה יכול לומר סיימתינהו
לכולהו שבחי דמרך דיכול לומר שיש לי עוד
שבחים לומר ועדיין לא סיימתי לכך המחין
לו עד שסיים (עי' מהרש"א בח"א ד"ה ורבה
נמי):

והיה מקלסין אותו באלף של כסף. כך היא
הגירסא של הירושלמי, כלומר שיש לו
אלפי אלפים דנרי זהב והיו מקלסין אותו

(ו) ובביאורו למשלי הרבא זה בשם הזוהר חרש עמר ע"ז וכצ"ל בין הסוגריים

(ז) בראשית כ"ב י"ב

(ח) תהלים קמ"ז ח' ט'

(ט) סי' ה'

עפ"י הר"ז (ר' 23 סעיף 10)

ליקוטי הנהגות

Without this made to get to a right

שכשעושים מצוה ואין מברכים עליה, תופסים ההמון שאין זה מצוה באמת, והראי' - מדאין מברכין עליה. וראה מה אירע לפסק הגמ', דבשמיע' מיתב יתבינן וכו', ומדלא בירכו עליה, תפסו ההמון בטעות שאינה מצוה, והתחילו לזלזל בה עד שבא לידי כך שהפסיקו לגמרי מלישב בסוכה, והוא מנהג בטעות. [ועיין כעין זה בתשו' אגרות משה אריח ח"א סוף סי' י', כי להניח (תפילין) בלא ברכה, לא יבין איש שאינו תי"ח, ויבוא להקל ולזלזל בהנחתם וכו'. (ד"ע).]

□ □ □

שמחת תורה: מספרים על **הגאון מווילנא**, כי היה שמח שמחה גדולה כליל שמחת תורה. בשעת ההקפות היה רוקד, מוחה כף, שר ומזמר, צוהל מתוך התפעלות והתלהבות. ברם תוך כדי דיבור לסיום ההקפות היה חוזר למצבו הרגיל והשאנן. (מסי' איש ההלכה, עמ' סט"ע, ועיינייש בהרחבה באור הענין.)

It is not the middle

הגרי"א, ז"ל, היה מקפיד שלא יעמוד שום אדם ע"ג הבימה בשמחת תורה בשעת ההקפות, שמנהג ההקפות שלנו הוא זכר למאי דאיתא בגמ' סוף תענית (לא). שעתיד הקבי"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה וגו'. דאנו עושים ההקפות כאילו הקבי"ה באמצע - על הבימה, וממילא איננו כבוד השכינה שילך שמה שום אדם באותה שעה. והוסיף על זה רבנו ואמר, שכל ז' ימי החג מקיפים בלולבים מסביב לסיי' להראות שרק עיי' שמירת המצוות (דד' המינים מסמלים את המצוות המעשיות) אפשר להגיע לתכלית של לימוד התורה [דאין לימוד התורה כלימוד שאר החכמות], דתמיד כשיש עיגול, כל הנקודות שבעיגול מסביב פונות הן לנקודה המרכזית, וזהו סמל ההקפות, שעיי' שמירת המצוות מגיעים לתכלית שבאמצע - דהיינו הסיי' שעיי' הבימה. ומנהג ההקפות של שמחת תורה הוא המשך ממנהג ההקפות של כל ז' ימי החג, וכונתו הסמלית - שרק עיי' לימוד התורה מגיעים לתכלית - להתקרב להשיי', דכל הנקודות שבעיגול מסביב, דהיינו - ספרי התורה, פונות הן לנקודה המרכזית של העיגול - דהיינו - השיי', שהוא באמצע, וכדברי הגרי"א, ומהאי טעמא הוא

The idea conveyed in circle

□ □ □

כדי לצאת ידי שתי השיטות שבראשונים.

דבזוה"ז עושים חיבוט ערבה על הכלי או על יים נוהגים לחבוט בה על הדוכן או על דלתות מנהג זה, דדלתות הארון, או הבימה, יש להם מקדש, וחיבוט ערבה במקדש היה צ"ל בצירוף זב"ס פי"ז מלולב הלי כא"כב, כיצד היתה מצותה לפין אותה על גבי המזבח, ובאים העם ולוקחים כו'. ועפ"י דברי הרמב"ם האלו, אמר רבנו שהיה בהושענא רבה, לזקוף מתחילה א"ת הערבה עיי' דוגמת מה שהבי"ד היו זוקפין מורביות של ערבה י"כ היה נוטלה לחובטה, שהיה מחשיב השלחן י"ח] דוגמת המזבח. [ועיין עוד משייכ בזה בסי'

□ □ □

צרת: לפי מסקנת הגמ' סוכה (מז.), והלכתא מברכין, מפורש יוצא שבודאי צריכים לישב ספק שביעי. ובודאי טעות הוא מנהג החסידים ה' נראה לשער, שאולי נשתרבה טעותם מזה "מור"ים הגדולים לערוך "שלחן" גדול בשמייע, יים לבקר אצל הרבי, ומבואר בגמ' סוכה (כה): וטורים מן הסוכה, דצר להם המקום, ומצטער ה"י כשעורכים פארברענגען. גדול להמון המון ין ד"מקום לכולם לשבת, ומותרים הם כולם ז' מטעם מצטער. ולאחר זמן נשכח סיבת הדבר ז' - בטעות - ש"מנהג חסידי" הוא שלא יא דבר שאי אפשר להיות, שהרי הוא ממש נגד י' רבנו, בוא וראה מה כחה של ברכת מצוה,

מפסיקין ואין בכך כלום מאי טעמא הללו מפי הקב"ה נאמרו והללו משה מפי עצמו אמרן (מגילה ל"א, ב.). ר"ל כי כל התורה היה השי"ת נותן הדבור בפיו של משה כמו שנאמר ¹¹²³⁴⁵⁶⁷ משה ידבר והאלהים יעננו בקול (שמות י"ט, ט') אבל משנה תורה היה משה מדבר מעצמו כמו השליח שמדבר כאשר צוה לו המשלח, וזהו מפי עצמו אמרן שלא היה השי"ת נותן הדבר בפיו עכ"ל.

אבל ראה זה מצאתי בכאוריו שנדפסו (ריש פרשת דברים) כי הפסוקים הראשונים של חמשת ספרי התורה הם רומזים על המנורה, פסוק ראשון של ספר בראשית יש בו ז' תיבות בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ז' תיבות נגד ז' קני מנורה. ואלה שמות כו' י"א תיבות נגד י"א כפתורים. ויקרא ט' תיבות נגד ט' פרחים. במדבר י"ז תיבות ועם הכולל י"ח נגד ח"י טפחים. אלה הדברים כ"ב תיבות נגד כ"ב גביעים (עי' אדרת אליהו), ואני שמעתי משמו שזהו שרמז המדרש (ריש בראשית) על מאמר ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א', ג') ר' יצחק פתח פתח דבריך יאיר (תהילים קי"ט, ק"ל) (פרשה ג', א') שהרצון בזה לרמז על פתח דברי התורה היינו הפסוקים הראשונים אשר בחמשה חלקי התורה המה רומזים על המנורה:

- שפת היריעה -

הקב"ה נוטל נכסים מזה ונותן לזה. כונת חו"ל בדבריהם אלו כי בהודמן עושק אל איש וישלול שלל ויבזו בו, אין כוונתו יתברך בטובת העושק כל מאומה כי אם יאבה ה' להטיב עמו כבר נאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה (משלי י', כ"ב) הקב"ה נוטל נכסים מזה ונותן לזה כלומר הברכה המכוונת מאת הקב"ה הוא רק להעשיר לא לגלגל על ידה דלות ועצב לאחריה, וזהו ולא יוסיף עצב עמה. וא"כ בהכרח לומר כי עיקר המכוון ממנו יתברך להעניש את העשוק לא להטיב עם הרשע הגוול והחומס. וזהו כי לא ממוצא וממערב כו' כי העושר הבא אל האדם בכוונה מאת ה' יתברך עפ"י רוב יבוא ע"י יגיעה בדרכים ונסיעות רחוקות, כמ"ש מוהר"ש יפה ז"ל בבאור מאמר מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ (תהלים ל"ז, כ"ג). ירצה אעפ"י כי מאתו יתברך פרנסת האדם והכל ביד שמים, עכ"ז ודרכו יחפץ, ר"ל הקב"ה יחפוץ מן האדם שיכין הוא את דרכו, כמאמר יכול יושב במל כו' משא"כ הצלחת הגולן שלוקח מיד הנגול ביד רמה, וזהו כי לא ממוצא וממערב כו' לא יסחור למרחקים מאומה רק כי אלהים שופט, ועיקר הכוונה להשפיל את זה. וזהו באף שמביא על זה מרומם את זה והבן.

אלה הדברים אשר דבר משה כו'. מדרש: אלה הדברים מה הזכורה הזו דובשה לבעלה ועוקצה לאחרים כך הן דברי תורה סם חיים לישראל וסם המות לעובדי גלולים (פרשה א', ו').

והדברים נפלאים מאד מה ראו חז"ל אבל הסכת ושמע באור הדברים ונקדים לרמז זאת במאמר אלה מאמר והביאותים אל הר קדשי הדברים כו' ולדרוש דרש רחוק כזה. ושמחתים בבית תפילתי כו' כי ביתי בית

אוצר החכמה

מאי רות ו שיצא ממנה דוד שריותו להקביה בשירות והשכחות . לפי השמש היתה נקראת רות שנתוסף לה בגירותה תרד מצות על זיון מצות שנצטוו בני נח , אבל תריו מיבעיא לה לקרותה, וזה אמר שיצא ממנה דוד שרוה להקביה וכו' (בשיב הרב ר' יעקב כ"ץ וצ"ל) .

עשיתי משפט וצדק כל תניחני לעושקי . איתא במנהדרין שרוד לאחר שרן ברית היה משלם להחייב משלו , ולזה כאשר נתירא מן הצבועים פן ימתיקו סוד ביניהם ללכת לדין אליו על לא דבר , וכשישלם לתחייב כדרכו יחלוקו . לכן אמר הנה עשיתי משפט וצדק, אבל כל תניחני לעושקי . (שמעתי בשם הרב הגאון הגדול ר' מרדכי אשר היה ראש מתיבתא בקק ווילנא ואביד בכמה קהלות) .

מעם אחת בחה"ס בעת שיחת החג שאל הגר"א וצוקל מנין שקיים איא מצות סוכה ולא היה מי שישב לו ע"ז , ויען ויאמר במדרש וה' ברך את אברהם בכל וז סוכה, ויהיו כסתמיהם ויאמר בכל רית בסוכות תשבו נו' כל האורח נו' למען ידעו נו' .

שאלוהו מדרש פליאה מפני מה חטא אדה"ר שלא ראה אלא שמים, אמר והלא משנה ספורשת היא: עקביא כו' הסתכל בשלשה ר' כו' דע מאין כו' ולאן כו' ולפני מי כו' ואדה"ר נברא מיציר בפיו של הקביה ולזה לא הסתכל אלא בשמים ודו"ק . ויקרא אברהם שם נו' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה, פירוש הכתוב כי מצינו במדרש שנתאזה הקביה להיות דירתו בתחתונים אך כשחטא אדה"ר נסתלקה שכינתו לשמים , וכשחטא קין הגביה עוף על רקיע השני , ובכל דור ודור עד אברהם נסתלקה עד רקיע השביעי ומאברהם ולמעלה ירד למטה עד כוא משה והורידו למטה עוד על הארץ כדכתיב וירד ה' וגו', לכן פראות אברהם במחזה כי בימי משה יוריד ויתראה למטה אמר ה' יראה, פירש לעתיד, וכשבא משה אמר אשר יאמר היוכ בדר ה' יראה עתה (הגר"א וצוקל) .

ישמעע ראובן ויצילתו מידם, ע"ד דאיתא בתענית באילפא וריי דחיקו להו שעתא וכו' אהו תרו מלאכי כו' ריי שמע אילפא לא שמע אמר סראנא שמיעי ואילפא לא שמע שים לדידי קיימא לי שעתא, ועדיז נוכל לפרש גם הבא שראובן שמע הביק של ונראה מה יהיו תלומותיו ולכן ויצילתו מידם ודו"ק. (שמעתי בשם גאון אחד) .

ויאמר ה' אל משה כן בנות צלפתד דוברות נתון חתן וכו' וקשה להבין פירוש הקרא ולכן פירשיי כאן : כן באמת . ושמעתי בשם הרב הגי' דוואלאוין כי יש לפרש כן כמו כבה כככל מקום, דאמרינן בנמרא דצריך הדיין לסדר לז מענות המתענים , ככה לסדר הקביה גם כאן מענותיהם כאשר הקריב משה לפניו מענותיהם ואמר

א"כ אין זה קושיות, רק תירוצים (על עונותיו) ואני רצוני לתרץ קושיות ולא תירוצים... ועיין ב"ר פ"כ.

ועפר תאכל כל ימי חייד, הגה"ק אור עולם ר' שמואל חסיד מראסיין ז"ל היה פ"א מיסב בסדר ליל חה"פ אצל רבינו הגדול הגר"א ז"ע בוויילנא, ודרכו של הגר"א ז"ל היה להוסיף איזה דבורים במאמרי ההגדה, וכשהגיע למ"ש וחכ"א ימי חייד העוה"ז כל ימי חייד להביא לימות המשיח, אמר מכאן ראייה למ"ש חז"ל כי לעת"ל כל בעלי מומים מתרפאים חוץ מן הנחש (ת"י מצורע כ"ד) המסובים לא הבינו, והסבירם אח"כ הגר"ש חסיד ז"ל כונתו שגם גבי הנחש כתיב כל ימי חייד, ג"כ להביא לימות המשיח שגם אז יהיה ארור מכל החיה ומכל הבהמה.

1234567

והנה חז"ל אמרו יומא ע"ה ונחש עפר לחמו שאפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר. ונפלאתי לראוה בספר תולדות הטבע ח"ג צד קל"ט כי חכמי הטבע האחרונים העלו כן בחקירותיהם כי מצאו אשר לשון הנחשים אינה טועמת ומרגשת בעריבות המאכלים, מפני שחוש הטעם גרוע מאד אצלם, ופלא כי באותיות דר"ע איתא שקרא הקב"ה לנחש רשע ותפשו וקרע לשונו לשני קרעים, א"כ נפגם לשונו... וכן כתוב עוד ישעיה ס"ה ונחש עפר לחמו, ילחכו עפר כנחש, מיכה ו' וזה כמו שאמרו חז"ל, שאפילו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר, ואף שע"י זה פרנסתו מצויה בכל מקום יותר מכל בהמה וחיה, בכ"ז קללה היא, כי לא יטעם מכל מאכל רק טעם עפר, ובמקו"א כתבתי רמז בזה על עשו הרשע שהוא זוהמת הנחש הקדמוני שעליו אחז"ל סנהדרין נ"ט חבל על שמש גדול שנאבד מן העולם שאלמלא נתקלל נחש וכו', וכן עשו הרשע אלמלא קללת אלקים היה שמש גדול ליעקב וזרעו כמו זבלון לישכר, וכמו בימי שהמע"ה שכל או"ה הכניעו עצמם לפניו, אך קללת אלקים תלויה בו להיות רצועה של מרדות לבנ"י, וכמו הנחש עפר לחמו ולא ישבע עד שיטעום טעם עפר, כן עשו הרשע אמר יש לי כל, ובכ"ז ויפצר בו ויקח, לא ישבע עד ישלול זרע יעקב המשולים לעפר, כמ"ש ואנכי עפר ואפר וכתוב מי מנה עפר יעקב, נחמתינו כי דור הולך ודור בא, בכל דור עומדים עלינו לכלותינו, והארץ (אלו בני"י) לעולם עומדת, הכל דשים הארץ ברגליהם, ונקברים בתוכה, פרעה המן אנטיוכוס והרבה כמותם אשר אכלו עפר יעקב ודרסום ברגליהם, כלו ונאבדו מן העולם, ועם ישראל חי.

מוציא החכמה

ואיבה אשית בינך ובין האשה וגו', אחז"ל כי הנחש נתאוה לחוה, וכונתו היתה שאדה"ר ימות וישא את חוה, וקשה הלא גם חוה תמות, וכ' בעלי תוס' באמרי נועם כי הנחש בערמתו חשב שחוה תתן לאדם שהוא יאכל קודם, כדרך הנשים לתת לבעליהן תחלה, ואח"כ יעכבנה לאכול, או סבר כיון שרק לאדם צוה ה', ואותה לא צוה שלא תאכל מעה"ד לא יזיק לה אכילתו, ויוכל לישאנה אח"כ.

הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, ראש הוא ראשית כמו ושלם אותו בראשו (ויקרא ה'—כ"ד) כלומר בתחלתו, מתחלה היו לנו נביאים ותנאים וגאונים ונתקיים הוא ישופך ראש אך בעיקבא דמשיחא אתה תשופנו עקב, או כמ"ש בס' יביע אומר מי שיש לו ראש שהוא החכם אשר עיניו בראשו העוסק בתורה, מנצח ליצה"ר ע"י המאור שבה, אך המשתמש רק בעקב, בלא דעת, או אתה תשופנו, כי אין אדם עובר עברה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, והנני מוסיף מ"ש וסיסרא נס ברגליו (שופטים

על דברי רבנים - חלק השני

בעצירה קלה אז יש כח צידו לכנוס דרך פתח זו
 לכתמבר חליו ולחמר לו אך אחי אחס. ומרמיב
 את הפתח להסוף להספיו. עבירה גוררת
 עבירה. וכמ"ס ב"מ קל הוא הילכ"ר שלא
 חניהו לבוא לפתח ציפק. וקשה הוא לדוחפו
 מפתח ציפק. אם כבר הוא בפתח ציפק מהרס
 יבא ציפק. וע' לקמן מגילה חוכה ע"פ מה
 יהאוק חכם חי וגו'.

וה"ש הו"ל (שבת ק"ד). הבא לכהר מבייעין
 אותו והבא לכמה פותחין לו. והב"ע
 הוא עדין לפועל העובק במלכות אדונו הכה
 לפעמים גם אדונו מבייע לג' פתח הוא
 מלכותו של אדונו. לא כן הם בעצמם עובק
 במלכות עלמו. כן העובק במלכותו גם ה'
 מבייע לו לפי שהוא מלכותו של ה'. לא כן
 בעצירה שהוא רק עובד האדם לבעמו לכן
 אין מבייעין אותו. רק פותחין לו כמו הבא
 לפתח הסור כרי קשה לו לפותחה. אבל הבא
 לפתח פתוח קלה אז קל לו להרחיב הפתוחה
 וכנס בו בקל. כן ה"פראלי חכר ה' בפנים
 בקדושה ובה לטובת אז יפתחו לו הפתח ומוציאין
 ודוחין אותו להוץ ממקום הקדושה.

זה לפתח חטאת רובץ הילכ"ר המהטו"ך
 במקום שמואל פתח פתוח קלה הם יבין
 ויכנס דרך אהו פתח. ולא תאמר שאין
 חבוק רק לעצירה זו לבד לא כן אלא ואל"ך
 תשוקתו כל השוקטו הוא לבוא עוד מכהן
 ולהבא אל"ך ממש להדיחך לגמרי מה'. היום
 זומר לו עשה כך כו'. לכן חטי מהירך אשר
 ואתה הטשל בו בהחילת בואו אל"ך מרחס
 להסתכל לגרבו מהתך בלא יקבע החורה
 הזו הכטיח אל"ך. ולא יח' לו שום עבד
 ושהטות עמן כמ"ס לעיל ע"פ כהנא יאזכר
 ראש וגו' (כל"י).

וה"ש כי יש בעולם כמה מיני פזקנים שהם
 גדול מחברו. והמבזק הקטן שבוולם
 הוא העני. כי מה העני מבזק רק פרוטה
 אחת או פרוכת לחס. ואנה מקומו לעמוד
 בלא רק אלל הפתח. עוד יש מבזק גדול
 מהעני היינו חוכבו ומכירו כבא לפעמים לבזק
 מהבזק"ב איזס הלואה וגמ"ח. הנה זה מקומו
 לעמוד למעלה אלל בעה"ב שובב אלל הגולחן.
 אך אינו מבזק בעזות והליפות רק בנהח
 ובכבוד ודברי ההטו"ס. עוד יש מבזק גדול
 יותר והיינו מלוס בלו כבא עם גמ"ח לבזח
 את חובו. הוא בא בצרות והקיפות וזעק
 בקול רם חן לי מעוהי חכר לוי"ת ממני.
 וחנה מקומו בלא בכל הבית ובכל החדרים
 ובכל מקום שהבזק"ב הולך הוא הולך חתרו
 ולזעק חן לי מעוהי. עוד יש מבזק גדול יותר
 היינו גולן ורולח. ואנה מקומו לעמוד הוא
 עלל חס בדרך. אך מהו בזקס שלו לא מעות

על רוחו לעשותו לה', עדנה היה בלבו על צד הספק אם לעשותו או לא, ולבו לא נכון עמו. או אז מקום להיצר לבא להשתרר עליו על ידי הפתח ההוא. ועל נקלה יכריענו לרצונו הרע אם לא יכבשנו בחזקה. לא כן אם האדם דעתו ורצונו שלם אתו ותמים עם ה' עשות מה שצוה עליו ודאי כי אין מקום להיצר לבוא אצלו. אשר על כן נשבעו דוד ובוועז ליצרים כדרש רז"ל, אך למען, החליט הדבר להסיר הספק מלבם כי הספק הוא פתח ומבוא ליצר הרע שיבוא וזהו: לפתח

חטאת רובץ.

ועל דרך זה מצינו לרז"ל שדרשו: א"ר חסדא א"ר ירמיה בר אבא מאי דכתיב: לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך (תהילים צ"א, י) שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבוא מן הדרך. (סנהדרין ק"ג, א') וכתב רש"י ז"ל: כשימצא את אשתו ספק נדה יותר קשה עליו מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר ויצרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע, עד כאן. והוא מה שאמר יתברך לקין: למה חרה לך כו' כלומר על דעתך כי אין בידך עוד לבחור בטוב לפני אלהים. דע לך, כי לא כן הוא כי ככחך אז כחך עתה, רק כי מעתה מהצורך עליך לסגור הדלת בעד בואו לכל יעבור פתח ומפתן הבית, רצוני, שיהיה לך שלם עם ה' לעשות רצונו. כי כשתפתח לו פתח להיות כמסתפק במצות ה' יתברך אם לעשות, אתה בעצמך תשליטהו עליך. וזהו: לפתח חטאת רובץ

להמרותו חס ושלום. אולם על פי דרכנו, יתכן שהיה אדם הראשון מרגיש התאווה הנתנוססה בו מאז אכל מהעץ. והיה קובל ונאנח על עצמו לאמר: מאז אכלתי מפריו רוח אחרת נהיתה בי ורוח המושל עלה על לבי הוא היצר הרע השולט באדם לרע לו וזהו "ואוכל". ובא מדרשם: "אכלתי ואוכל" כלומר, מה שאכלתי הוא מסיבת האשה כי היא נתנה לי. אבל מאז אכלתי רואה אנכי כי הנני נאחז בסככי התאות והתשוקות לאמר מי יאכילני עוד.

ומעתה הקרוב לומר כי זה היה ענין החרון שהיה לו לקין כי היה

לבו חולה עליו על אודות שליטת היצר הרע באדם כי הוא היה המרגיש הראשון בשליטת היצר הרע שבאתהו מסיבת אמו שקלטה וזהמתו ונשתרכב ממנה אל תולדתה והוא הראשון לקבלה. (וביותר יתכן לפי המבואר במדרש שכולם אכלו מפרי עץ הדעת) והיטב חרה לו לאמר, מה האדם שיהיה נקלה ועבד למלך זקן וכסיל הזה ולא יהיה הוא המושל ברוחו. וזהו: ויחר לקין מאד ויפלו פניו. על זה אמר לו יתברך: למה חרה לך כו' הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ. ביאורו שמעתי בשם אדוננו רשכבה"ג הגאון החסיד המנוח מוהר"ר אליהו מווילנא זצוק"ל: כי אין להיצר הרע שליטה על האדם להטותו מדרך הטוב כי אם במקום שפתח פתוח לפניו ופרצה עומד נגדו, כמליצת רז"ל: פרצה קורא לגג (סוכה כ"ו, א'). רצוני, שהדבר שעלה

לחבירו ואין תשובה ולא יוה"כ מכפרין כ"א שירצה את חבירו, והנה בקשתיהו ולא מצאתיהו ואיה איפוא תקותי. היה בוכה ומוריד דמעות הרבה על עון זה כמעט כשטף מים רבים.

אחר כן עלתה בדעתו להתודות על עון זה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולבקש אם יש שם מי שחטא לו יסלח לו, ולא עשה כן מפני שהיה נבוך עדיין בדין זה ולבו שכב בין הספקות.

כאשר נודע הדבר אל הגאון החסיד מוה' אליהו, שלח אחריו וידבר על לבו דברים תנחומים ונחומים אשר יסודתם בהררי קדש. אמרו חז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) וז"ל: אמר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאי (תהלים לו, לב) 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו' אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאי 'ה' לא יעזבנו בידו' ע"כ.

הנה יש להתבונן במאמר הזה, כי ראש הדרשה שדרשו חז"ל שהיצר מבקש להמיתו והסמיכו על ראש המקרא צופה רשע לצדיק חדשו חז"ל דבר שמלת "רשע" הנאמר במקרא מורה על היצה"ר. אולם סוף הדרשה שהקב"ה עוזר לאדם והסמיכו על סוף המקרא 'ה' לא יעזבנו בידו לא חדשו כלום בהשקפה ראשונה יותר ממה שמבואר במקרא מפורש? גם מה שגלו לנו חדשות שאין ביכולת האדם לכבוש את יצרו לולי עזר האלקי אין אנחנו יודעים עדיין התועלת הגדולה היוצאת לנו מלמוד הזה אם לא שנאי שהודיעו חז"ל לנו רוב חסדי הבורא עמנו?

אולם האמת יורה דרכו שחז"ל כונו בזה ג"כ לעיקר גדול ונכבד אשר כל אושר הצלחת האנושי תולה עליו, והענין כך הוא. אף שהיוצר ב"ה מסר הכח באדם לכבוש את יצרו באמצעות הרוח השוכן בקרבו, לא תשלם המעשה ביד האדם וקשה מאד על האדם לבא אל תכליתה ואין בידו רק להתחיל המלאכה ולעשות כל מה שבכחו לעשות, והשלמת המלאכה היא בעזר אלקי המלוה לאדם להביא אותה אל הפועל הגמור. והי יתי הוא בוחן לב וחוקר כליות ומבין מתי עשה האדם שלו ומה בכחו לעשות, וכשרואה שכל אשר היה לאל ידו לעשות עשה ואין בכחו לעשות וכל חשקו אל הטוב, אז ילוה אליו העזר אלקי ממרומים ויגמור בעדו וישלים מה שחסר ממנו. וזולת זאת לא ישלח לו עזרו מקדש.

קעב תולדת פרק יא אדם

וזהו שכוננו חז"ל באמרם צופה רשע לצדיק, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו שהקב"ה עוזר לו. ובאו חז"ל האמתיים לפרש מתי עוזר לו הקב"ה בזמן שעשה האדם כל מה שבכחו לעשות לכבוש את יצרו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו לעשות יותר, מפני שבא כבר עד קצה גבול יכולתו במעשהו ואין לאל ידו לעשות יותר, אז ישלח עזרו מקדש ולא יעזבנו בידו. אולם אם יש לו יכולת עדיין לעשות יותר ממה שעשה כבר ואינו עושה גם ה' לא יעזור לו, והוא נחמד למבין.

ובדברים האלה נחם הגאון החסיד את ר' זלמן ויאמר לו בני יתמוך דברי לבך, הלא ידעת כי הבורא ית' עמו התבונה שאין לה חקר והוא מבין תכלית כל אמת ויודע כי בתום לבבך כל מה שמצא ידך לעשות בכחך עשית הוא ישלח עזרך מקדש, וכמה דרכים פתוחים בדעתו של אל דעות להשיב בריותיו אל האמת והטוב אשר הם מבקשים. והראה לו מה שכתב בעל חובת הלבבות (שער התשובה פ"י) ד"ה ואם הרע לחברו בגופו או בממונו יכניס לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחול במה שהיה מחטאו עליו כמו שכתוב (משלי טז, ז) 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו', (וראוי לכל בר ישראל לשום כחותם על לבו שני פרקים האלה מבעל חובת הלבבות פ"ט ופ"י) אז רפתה רוח הצדיק כי דברי הגאון החסיד היו בעיניו כאשר ישאל איש בדבר אלקים.

printed from Otzar Hahochma www.otzar.org

יודע. ומאיפה, שואלתו הגר"א? ויענהו החבר, מדברי חז"ל אני יודע את זה. או ענהו הגר"א ז"ל, כאן טמוך כל הסוד, אתה יודע את זה מדברי חז"ל אבל אני, הגם שנאמנים עלי מאד דברי חז"ל נוכחתי לדעת שכן הוא ע"י שהרגשתי את זה בעצמי.

ולפי דברינו דלמעלה לא די מה שאנו פותחים לבנו תוך טרדותנו בדברים גשמיים לקבל דבר שבקדושה, אלא צריכים להגיע "לכאן" לחזור מאה פעמים ואחד בכדי שלא יזיקו ללמודנו הטרדות הגשמיים ורק אז ותלמידו בידו.

וזה יבוא כאן ברמז:

וּפְתַח הַתְּבֵה בַּפֶּתַח פֶּתַח לַתְּבֵה שֶׁל קְדוּשָׁה שֶׁתִּכְנַס בָּךְ, "בְּצִדָּה" חֲשִׁים, אֵתה צָרִיךְ לִשִׁים שֵׁם אֵת הַכֹּלֵל שֶׁל "בְּצִדָּה" בְּגִימָטְרִיא מֵאָה וְאַחַד, וְעַל זֶה מִפְרֵשׁ וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא יִפְלוּ הַגְּשָׁמִים בָּהּ, שֶׁהַעֲנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים לֹא יִפְלוּ בְּלִמּוּדְךָ, וְכַהֲנָל, דֹּאפִּילוּ בְּמֵאָה פְּעָמִים אֵתה יִכּוֹל לִהְיוֹת תַּחַת כַּחוֹ שֶׁל הַסֵּ"מ" הַמְּבַלְבֵּל אוֹתְךָ בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים לֹא כֵן בְּקִ"א פְּעָמִים, כִּי אִזּוֹ אֵתה בַּחֲסוּתוֹ שֶׁל מִיכָאֵל, וְתֵלֵךְ לִבְטַח דְּרִכֶּיךָ שֶׁלֹּא יִפְלוּ עֲנִינֵי גֶשֶׁם בְּלִמּוּדְךָ (וְיִדּוּעַ וּמְפֹרָסִם דְּבָרֵי אוֹר יִשְׂרָאֵל הַבְּעֵשֶׂט זִי"ע עַל הַמֵּאמֵר הַנִּלְאֵי אֵינּוּ דוֹמֵה שׁוֹנֵה פֶּרֶקוֹ מֵאָה פְּעָמִים לְשׁוֹנֵה מֵאָה פְּעָמִים וְ"אַחַד" הֵינּוּ שְׂמִצְרָף לְלִמּוּדוֹ אֵת הַ"אַחַד" יַחִיד וּמִיּוֹחַד ית"ש).

אגב, ארשום כאן דבר כפתור ופרה ששמעתי כמדומני בשם הגר"א זי"ע על הפסוק הקודם וזה אשר תעשה את התבה, שלש מאות אמה אורך התבה, חמשים אמה רחבה, ושלשים אמה קומתה וגו'. ואל אמה תכלנה מלמעלה. המידות הללו שלש מאות, חמשים, שלשים, והאמה האחת מלמעלה הלא טעמא בעי, כי בין כך, בדרך הטבע לא הי' מקום בתבה להחזיק החיות גדולות פילים וראמים שהוכנסו לשם, (ראה כלי יקר) ורק בדרך גס ע"י שהי' מועט מחזיק את המרובה, נקלטו, וא"כ מה הן המידות הללו דוקא. גם יש לדקדק בפירש"י על כי מלאה הארץ "חמס" מפניהם. פירש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, הלא אנו יודעים שיש הפרש גדול בין "גזל" "לחמס" דגזלן לא יהיב דמי וחמסן יהיב דמי, וא"כ למה כתבה תוה"ק תיבת "חמס" במקום תיבת "גזל".

בהקדם מה שפירש הר"ש מאוסטרופולא הי"ד, על דברי חז"ל "אֵרֶס נַחֲשׁ בֵּין שִׁינֵיךָ".

דהנה, הנחש הקדמוני הוא שהביא הרע לעולם, וכל הרעות מסתעפות משם. אבל, לא כל התבה ("נחש") מורה על רעה, אלא האות ח' שבה, והאות ג' שבתחילתה והאות ש' שבסופה, ממתיקים את התיבה.

זהו : "ארס נחש" הארס של תבת "נחש" בין "שיניר" בין השני והנון שלו. האות ח' אבל השני והנון בעצמם הם ממתקים את התיבה. וכן אותו הדבר עצמו בתיבת סמא"ל שגם כן לא כל התבה היא לרעה. אלא האותיות ס"מ שבתחילתו אבל האותיות א"ל ממתקים אותו. שלא יהי' כל כך קשה, כי א"ל הוא רחמים. (חסד א"ל כל היום). ובוה יובנו ויתישבו הדקדוקים הנ"ל, הואיל שאז כאשר השחית כל בשר דרכו, התגברו כחות הרע, רמז לנו הקב"ה שמעכשיו יתגברו כוחות הטוב, וזהו : קץ כל בשר בא לפני, כי מלאה הארץ "חמס", רמז לאות ח' כח הרע שבתבת נחש, ולאותיות מ"ס שבסמא"ל, שזה ביחד "חמס". וזה הקב"ה שיתגברו כחות הטוב מעכשיו, וזהו : שלש מאות אמה ארך התבה, רמז לאות ש' שב"נחש" חמשים אמה רחבה רמז לאות נ' שבנחש, ושלשים אמה קומתה, רמז לאות ל' שבסמא"ל, והאמה האחת מלמעלה רמז לאות א' שבסמא"ל.

אוצר החכמה

לך יד

ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספר הככבים אם תוכל לספר אותם, ויאמר לו כה יהי' זרעך. אפשר לרמוז בזה בעה"י, בהקדם מקראי קודש במגילת אסתר, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק וזעקה גדולה ומרה. הנה, מרדכי הצדיק ידע שאין הנחש ממית אלא החטא ממית, ולא טעה כאותם המביטים אל המקל ולא אל המכה בו, וכרועה נאמן הי' עליו לדעת את כל אשר נעשה בבית ישראל בכדי לדעת על איזה חטא הם נתפסו ח"ו, ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר בכדי לעורר לתשובה, וכאשר יצא בתוך העיר וראה איך המצב "בתוך העיר", ברחובות ובשווקים, ששורר ח"ו עחצנות ופריצות, אז ויזעק וזעקה גדולה ומרה. ובגמרא ברכות (כ' ע"א) גרסינן : כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישה כרבלתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה, אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי, אמר לה, מה שמך, אמרה לי' מתוך, אמר לה, מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא. נראה לי לרמוז בזה בעה"י, דהנה ישנם היושבים כל היום בדי' אמות של הלכה, עובדים את ה', אבל אינם מביטים על הסכיבה בכלל, ואומרים אני את